

הלכות ברכות סימן מז

עז באר הגולה

ל הרא"ש ור"י בשם רמב"ם
תוס' ח"ט טור בשם
הש"ך ס' ס' ס' ס' ס'
בית יוסף ע' פ"ט
טור בשם אביו
ובתשובות כלל ד'

(כ) וכן נהגו לומר פְּרִשְׁת (כא) ברכת כְּתָנִים סְמוּךְ לְכַרְפֵּת (ט) התורה: **י** לאם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו, (כב) בַּיּוֹן שְׁדַעְתוּ (י) לְחֹזֵר לְלַמֵּד לֹא הָיָה הַפְסֵק, והוא הדין (כג) לְשֵׁנָה (כד) וּמְרַחֵץ וּבֵית־הַפֶּסֶא דְלֹא הָיָה הַפְסֵק: **י**א מִשְׁנֵת קָבַע בַּיּוֹם עַל מִשְׁתּוֹ הָיָה הַפְסֵק. **י**ג וְיֵשׁ אֲוֹמְרִים דְלֹא הָיָה הַפְסֵק, (כה) ס' וְכֵן (יל) נִתְּגָו: **י**ב עָא אִם לָמַד (כו) בְּלִילָה, הַלִּילָה הוֹלֵךְ אַחֵר הַיּוֹם (כז) שְׁעָבַר וְאִינוּ צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְכַרֵּךְ כֵּל זְמַן (כח) שְׁלֵא (יז) יִשָּׁן: **י**ג *הַמְשָׁפִים קָדָם אֹרֵךְ הַיּוֹם לְלַמֵּד (כט) מְכַרֵּךְ בְּרַבְתָּה הַתּוֹרָה וְאִינוּ צָרִיךְ

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

נהג עונה אמן, לפי שיש חמ"ד ענינים או בכטול עניני אמן או בקניית אמן לכשלה, ולפי שיע"ב [צריך] להכריע לזד אדם הכריע דעתו הקדושה והתחבה לתק עד דשמי ברכות הם ועונה אמן, משא"כ כשקנה אומר ברכת התורה לעצמו לא רצה להכניס עצמו בתוך זה להכריע בפלגתא כיון דאפשר לצאת ידי שניהם, ומה אומר והעבך נא כד"ו שהיא מלתא שהיא למרונה, וכ' שאפשר גם דעת הרמ"א כן עין שם והוא נכון: [יז] יִשָּׁן. עבתי"ו עין ס' במג"א ס' תעד. וכתב כב"ר"י בשם מהר"י ז"ל דבין מחשבותיו שיערי"שועות כתי"ו: קמ"ט באשמרת ולומר וחזר לישן על משתו שנת קבע, שקימס יכרך שנית כל הפרכות וגם ברכת התורה, אבל שנת עראי לא הוי הפסק ע"ש וכ"כ פ"ח: אף כותב שאם קם אדעתא שלא לישן ונתקפה שנה באמצע לומר אי"צ לחזר ולכרך ע"ש. ועין בשי"ע בשמטה: והנה פתח ע"ז ר"ל אפלו ישן שנית כקבע על משתו כיון שלא היה דעתו מן המחלה לא חשיב אלא כשנת עראי ע"ש, וכתב עוד שמהר"ש מהרי"ש מנחם שכתב לעונן הפרכות דאפלו רוצה לחזר ולישן אין בכך כלום וה"ל קניש ביום, נראה מכתביו דכשחזר לישן אי"צ לכרך בקומה ברכת התורה פעם ב' ע"ש, ונראה טעמו דמסתמא בדעתו לפטר עצמו על כל היום אעפ"י שדעתו לישן שנית, וראיתי שפ"מ הניח ג"כ דברי הפ"ח בזה בצ"ע. ודינא נראה בדעתו חל

באור הלכה

בכל אחר לחזר ולכרך. אחר"כ מצאתי בחדושי ר' עקיבא איג"ר יותר מזה, דאפלו המחבר דקאמר "יש להסתפק" הנינו רק וזוה"ר בעלמא למחלה, אבל בדריעבד ג"כ מורה דאם לא למד תכף צריך לכרך ברכת התורה: * המושפים וכ"ו מברך ברכת התורה. ע"ן במשנה ברורה כמה שכתבנו דאם חזר וישן וכ"ו, הוא נובע מהד"ך החיים שכתב דאם חזר וישן אחר"כ בין ביום ובין בלילה אין צורך לחזר ולכרך, ובכוננו בזה הנינו אפלו אם חזר וישן שנת קבע קדם אור הבקר, וכמו שמוסיף בעצמו "לאפוקי מפרי חדש דמצריך בזה לחזר ולכרך", אבל אין כוננו לפטר בזה אפלו חזר וישן שנת קבע בתחלת הלילה שאחר זה, וכמו שמשמע לאורה מלשון הפרי"מגדים בזה סוף אות יב באשל-אברהם, "מדומים הדרך החיים עד שנת הלילה שאחריו". ויותר נראה לומר דגם דעת הפרי"מגדים הוא כן, ומה שכתב הפרי"מגדים דאפשר דדעתו לפטר מעת"לעת שאחריו, כוננו רק לאפוקי מדעת הפרי חדש דדעתו הוא

באר היטב

הירושלמי לפסק והוא ששונה על אחר ר"ל אם למד מיד, הלא בלא"ה לומר תורה כמה שקורא ק"ש, אלא ודאי דלא הוי כד"ת: (ט) התורה. ומתיר לאמרו אפלו קדם אור הבקר, דלא כהרש"ל שאוסר מטעם שאין נשיאת כפים בלילה, דמטעם למד אנו אומרים אותו ולא מטעם נשיאת כפים, מ"א: (י) לחזר וללמד. משמע דמי שאין דרכו ללמד ונקלף ללמד צריך לכרך, מ"א. וט"ו פסק דאפלו מי שאין דרכו ללמד אין צריך לכרך ע"ש ועין פ"ח ו"מ"ש עליו הדי"אחרן: (יל) נִתְּגָו. ו"ל"ח כתב שרבו מהר"י גינצבורג נהג לכרך קלישון ביום, מ"א: (יז) יִשָּׁן.

והתקפה שנה באמצע לומר אי"צ לחזר ולכרך ע"ש. ועין בשי"ע בשמטה: והנה פתח ע"ז ר"ל אפלו ישן שנית כקבע על משתו כיון שלא היה דעתו מן המחלה לא חשיב אלא כשנת עראי ע"ש, וכתב עוד שמהר"ש מהרי"ש מנחם שכתב לעונן הפרכות דאפלו רוצה לחזר ולישן אין בכך כלום וה"ל קניש ביום, נראה מכתביו דכשחזר לישן אי"צ לכרך בקומה ברכת התורה פעם ב' ע"ש, ונראה טעמו דמסתמא בדעתו לפטר עצמו על כל היום אעפ"י שדעתו לישן שנית, וראיתי שפ"מ הניח ג"כ דברי הפ"ח בזה בצ"ע. ודינא נראה בדעתו חל

משנה ברורה

בלי הפסק, אבל ברכת התורה פוטרת כל היום (טו) אפלו לא למד אחר תפלת שחרית עד חצי היום, ולא דמי לכל הברכות שאסור להפסיק בין הברכה להמצוה, כמו שכתוב סימן רו, דשאני הכא (טו) דמצוה להגות יום ולילה ואם-כן לעולם ליכא הסח הדעת. אבל (יז) רב האחרונים חולקין על המחבר דמסקים לדעת הש"ש אומרים הנה, דלא כתב המחבר רק "ויתכונן וכ"ו", וסבירא להו דדין ברכת התורה כמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזר ולכרך אם הפסיק תכף אחר הברכה אף אם יודע בברור שלא הסיח דעתו, דכיון שלא התחיל עדין בהמצוה אין לה אחר"כ על מה לחול, וכן הסכים הפרי חדש והג"א וכן העתיק החי"אדם להלכה. ומכל מקום נראה ל', דכיון שיש פוסקים שסוברין דאין צריך לחזר

ולכרך, יותר טוב אם ארע לו שהפסיק אחר ברכת התורה⁽²³⁾ שיכונן אחר"כ בברכת "אהבה רבה" לצאת בזה ידי ברכת התורה, וילמד מעט תכף אחר שסיים תפלתו. וע"ן בבאור הלכה: (כ) וכן נהגו. השעם בשלשה פסוקים, שצ"ע לסדר פירוש הקורא בתורה, ונקטו אלו משום שיש בהן ברכה. ומתיר לומר (יח) אפלו קדם אור הבקר, דלא כיש מחמירין לאסור אז לומר אלו הפסוקים מטעם שאין נשיאת כפים בלילה, דזה אינו, דמטעם למד אנו אומרים אותו ולא מטעם נשיאת כפים: (כא) בְּרַבְתָּה כְּתָנִים. ונהגו לומר גם-כן "אלו דברים שאין להם שעור" שהיא משנה, ומימרא ד"אלו דברים שאדם וכ"ו", כ"י לקים מקרא ומשנה וגמרא: **י** (כב) בַּיּוֹן שְׁדַעְתוּ. משמע דמי שאין דרכו ללמד ונתקף ללמד, צריך לחזר ולכרך, כן כתב המגן אברהם; והט"ו פתח להפך, דמדלא כתב השלחן-ערוך "אם דעתו לחזר" משמע דסבירא לה דמסתמא אמרין דתי דעתה אם ידעון שייכל ללמד אפלו כשעה שאין רגיל ללמד שילמד⁽²⁴⁾; ויש להקל בספק ברכות [אלהי רבה, וגם הפרי"מגדים הניח בצ"ע ע"ן, וגם הג"א ובאורו, אף שהוא מפרש בשלחן-ערוך כהפגן-אברהם, מפל מקום לדינא אברהם) (כג) לְשֵׁנָה. ורצה לומר שנת עראי, והיא כהפירוש הראשון שברא"ש דסבירא לה דאפלו במי שאינו רגיל ללמד אין צריך לחזר ולכרך: (כד) וּמְרַחֵץ וּבֵית־הַפֶּסֶא. לפי שאם שם (כ) אינו מסיח דעתו עדין מללמוד אחר"כ; ועוד, שאם שם צריך לחזר בדריעהם, כמו בגלויה טפח וטפחים בבית-הפסא⁽²⁶⁾ וכיוצא בזה במרחץ לענין שאילת שלום, על-כן לא הסיח דעתו עדין מהתורה. וע"ן בבאור הג"א: **י**א (כה) וְכֵן נִתְּגָו. ויבלקס"ח ממדות פתב: ולי נראה שהמכרך תבוא עליו ברכה, וכן נהג מורי מהר"י לכרך, וכן הסכים הפרי חדש ואלהי רבה בשם הרבה ראשונים ואחרונים, וכן כתב הג"א וכן העתיק החי"אדם להלכה ונאף דבפרי"מגדים משמע דנוכל לסמך על המנהג הנה שלא לכרך, על-פל-פנים נראה פשוט דהסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומכרך לא הפסיד: **י**ב (כו) בְּלִילָה. רוצה לומר (כא) ואפלו לא למד ביום כלל: (כז) שְׁעָבַר. שפל זמן (כז) שהוא געזר מוטל עליו ללמד כל זמן שיש לו פנאי, ואין ההפסק וההסח"ה דעת חשיב הפסק לענין ברכת התורה: (כח) שְׁלֵא יִשָּׁן. רוצה לומר שנת קבע, אבל אם ישן שנת קבע על משתו (כג) אפלו בתחלת הלילה⁽²⁷⁾ חשיב הפסק⁽²⁸⁾, ואפלו הש"אומרים ששקיעי יא מודו בזה. ואם היה געזר כל הלילה, (כד) יש אומרים דאין צריך לכרך בבקר, ויש אומרים (כט) דצריך לכרך, כי קבעו חכמים ברכה זו בכל יום דמיא דשאר ברכות השחר, וספק ברכות להקל; אף אם אפשר לו, וראה לשמע ברכת התורה מאחר ויאמר לו שיכונן להוציא בהברכות⁽²⁹⁾ והוא יכונן לצאת ויענה אמן, ויאמר אחר"כ איזה פסוקים כ"י שהיא נחשב לו במקום למוד, או יכונן לצאת בברכת "אהבה רבה" וילמד תכף מעט אחר שסיים תפלתו. ואם היה לשן ביום שנת קבע על משתו⁽³⁰⁾ ובלילה שלאחריו היה געזר כל הלילה, פסק הגאון רבי עקיבא איג"ר דכונה לכלי עלמא צריך לכרך בבקר ברכת התורה, ואין ברכת "אהבת עולם" של ערבית פוטרת אם לא למד מיד אחר התפלה: **י**ג (כט) מְכַרֵּךְ בְּרַבְתָּה הַתּוֹרָה. ונאף אם חזר וישן אחר"כ שנת קבע קדם אור היום או ביום, אין צריך לחזר ולכרך⁽³¹⁾, כי מסתמא דעתו של אדם לפטר בכרכה זו עד שנת הלילה שאחריו. וכל זה לפי היש"אומרים ששקיעי יא, אבל לפי מה שכתבנו שם דאף בשנת קבע ביום המכרך דהי הפסיד, כל-שפון בזה שהיה

שער הציון

(טו) מרדכי: (טז) מגן אברהם: (יז) הרש"ל ודרכי"משה ופ"ח: (יח) מגן אברהם: (יט) טור: (כ) בית יוסף: (כא) לבוש: (כב) לבוש: (כג) כן מוכח מלבוש: (כד) חיי"אדם בשם הפרי חדש והג"א בבאורו: (כה) דרך החיים בשם מגן אברהם ואלהי רבה:

צ שם ק אגור בשם קהר"י מליץ

הלכות ברכות סימן מז מה

לחזור ולברך כשיש לה בלתי הנפסקת. * המשפטים (ל) קדם אור היום * מקבץ כל סדר הברכות חוץ מברכת 'הנותן לשכוי (יג) [יג] (לא) בינה' (לב) ופרשת התמיד (עין לעיל סימן א סעיף ו) שיימתין מלאמדה עד שיאור היום: הגה ולכתחלה יטל ידיו קדם שיקברך ללמוד. ואם לא היה לו מים יכול (לג) ללמוד ולברך בלא נטילה, כמו בשאר ברכות שמקברך קדם נטילה כדלעיל סימן מז (אגור): **יד** * נגשים (לד) מברכות ברכת (יד) התורה:

מח אומרים פרשת התמיד, ופסוקי קרבן שבת אומרים אצל פרשת התמיד, ובו סעיף אהד:

הגה ואומרים פרשת (ב) (ג) [ב] (א) התמיד. ויש אומרים סדר המצרכה ורבון העולמים אתה צויתנו וכו'. ואם אי אפשר לאמרו

באר היטב

אם נעזר כל הלילה, כשפאיר היום צריך לברך, שלא היה דעתו לפטר רק ליום א', מ"א: (יג) בינה. ובכתבים ובהוראה איתא שייכול לומר הנותן לשכוי בינה מיד אחר חצות. וכתב המ"א ונ"ל דוקא אם שמע קול תרנגול ומ"מ טוב לזהר לכתחלה. וכתב ע"ת בדריעבד יצא וא"צ לחזור ולברך ביום: (יז) התורה. דהא חיבות ללמוד דינין שלהן, ועוד דחיבות לומר פרשת הקרבנות כמו שחיבות בתפלה א"כ קאי הברכה ע"ז, ב"י:

(ב) התמיד. מצמד, דיקנא דקרבנות שהיה בעמידה, וע"ל סי' א ס"ק

דחש לה וכו' בא"ר, ובמ"ב כתב שרבינו בחור לא חיש לזה וכן נעלה מור וקציעה וכתב שאם להאזין אביו ז"ל שאמר מישב. ובש"צ כתב להוכיח מן מדברי האר"י ז"ל גבי פסוק ה' מלך. ועין שם בבכ"ש שכתב: מה שאומר כאלו הקרבתה קאי אבעלים שנתן לכהן וא"כ אין צריך לעמוד, ובפ"מ כתב ומ"מ בפרשת התמיד ראוי לעמוד שקורין בצפור בקול רם. ובכ"ש כתב שם דמי"ש בא"י שיקרא בכה"כ דגמט העבודה, ג"כ אין לחש לזה. אך הואיל ונפק טפסה דר' ברוספדאי לשון בתי כנסיות כו' טוב לעשות כן, ועין לקמן מ"ש על דברי הרד"ק חכמה בזה וע"ש שכתב מ"ש בסדורים כאלו הקרבתה או כאלו הקרבנות או כאלו הקרבנות שנתן לכהן וכו', כי הקרבתה בפרשת חצות אבעלים קאי משא"כ בתמיד אין יחיד מקרי בעלים, ובטור כתב כאלו קרב כו' וזה נכון ע"ש, ומשום הא לא אריא וכדאמרינן בתענית שלקח טעמיה ליה לאדם קרב והוא אינו עומד על גבי לפיכך תקנו כו', והינו לפי שכל אדם מישקל לו יש לו חלק בתמיד וצבור שנקחין מתורתם הלשכה והו"ל כאלו הם נהגו לכהן בעדם קרבן התמיד, וא"כ כשומר יחיד בפרשת התמיד נמי שיק' לומר כאלו הקרבנות או הקרבתה והינו ע"י הפכה שהוא שולחא דרין ודוקמנא. ומ"ש

שערי תשובה

מלתא, שאם היה בדעתו רק לפטר למדו זה עד שעת שנה שנית פשיטא שצריך לחזור ולברך כשקם שנית משא"כ בסתמא אפ"י שדעתו לחזור ולישן מ"מ כדי שלא להרבות בברכות דעתו לפטר כל היום לכן א"צ לחזור ולברך: [ג] בינה. עבה"ט. ועין מג"א שרמו לדברי הזהר, ר"ל דאיכא שם דבר קרא גבא ברכיכו כו'. ובש"צ כתב דלירדן אפלו לא שמע מקרב, ובהור"ר ש"ע"י הגביר היו יודעין שהוא חצות לילה ע"ש ועין במ"ב בשם פרנס לרש"י כתי"י וכן כתב האר"י ז"ל וכן נהגו לברך ברבת הנותן לשכוי באשטת כו', ע"ש:

[ב] התמיד. עבה"ט. ועין מג"א שכתב פרשת הקרבנות יאמר בעמידה כו', ובכבודי שור

כתב דא"צ לעמוד אפלו בפרשת התמיד שהביא המג"א מע"ה, ומעולם לא ראיתי קאן דחש לה וכו' בא"ר, ובמ"ב כתב שרבינו בחור לא חיש לזה וכן נעלה מור וקציעה וכתב שאם להאזין אביו ז"ל שאמר מישב. ובש"צ כתב להוכיח מן מדברי האר"י ז"ל גבי פסוק ה' מלך. ועין שם בבכ"ש שכתב: מה שאומר כאלו הקרבתה קאי אבעלים שנתן לכהן וא"כ אין צריך לעמוד, ובפ"מ כתב ומ"מ בפרשת התמיד ראוי לעמוד שקורין בצפור בקול רם. ובכ"ש כתב שם דמי"ש בא"י שיקרא בכה"כ דגמט העבודה, ג"כ אין לחש לזה. אך הואיל ונפק טפסה דר' ברוספדאי לשון בתי כנסיות כו' טוב לעשות כן, ועין לקמן מ"ש על דברי הרד"ק חכמה בזה וע"ש שכתב מ"ש בסדורים כאלו הקרבתה או כאלו הקרבנות או כאלו הקרבנות שנתן לכהן וכו', כי הקרבתה בפרשת חצות אבעלים קאי משא"כ בתמיד אין יחיד מקרי בעלים, ובטור כתב כאלו קרב כו' וזה נכון ע"ש, ומשום הא לא אריא וכדאמרינן בתענית שלקח טעמיה ליה לאדם קרב והוא אינו עומד על גבי לפיכך תקנו כו', והינו לפי שכל אדם מישקל לו יש לו חלק בתמיד וצבור שנקחין מתורתם הלשכה והו"ל כאלו הם נהגו לכהן בעדם קרבן התמיד, וא"כ כשומר יחיד בפרשת התמיד נמי שיק' לומר כאלו הקרבנות או הקרבתה והינו ע"י הפכה שהוא שולחא דרין ודוקמנא. ומ"ש

באור הלכה

רק עד שיקום משנה בבקר ולזה קאמר דאינו כן, אבל פשוט דגם הוא מודה דשנת קבע אפלו בתחלת הלילה הוי הפסק, וכדמשמע גם מלשון הבית"ייסוף בסוף ד"ה וכתב עוד האגור ע"ש; ועוד, לא שיקנין כל הני פשיטותא דהרבה גדולים שפוסקין דצריך לחזור ולברך משום ספקא דפריימגדים, דהלא הבית"ייסוף בעצמו והפרי חדש והג"א ואל"ה רבה מצריכין אפלו בשנת קבע ביום לחזור ולברך, ונהי דשם אנו מחמירין ברעת יחידאה, על-כ"פ פנים בשנת קבע בלילה שאחר זה בודאי יש לברך: * המשפטים קדם אור היום וכו'. עין במשנה ברורה בסעריי קטן ל. ודריעבד אם ברך גם ברכת "אלהי נשמה" ו"המעביר שנה" כראוי בפעם הראשון, דעת הפרי חדש דחזור ומקברך אלו השתי ברכות כשקם בפעם שנית ממטתו, והסכים עמו החי"א אדם לענין ברכת "המעביר שנה", ומשעריי תשובה בסימן ו משמע דלא יחזור ויברך וכן משמע מדברי החיים, וספק ברכות להקל. ואם תקפה עליו שנה, לבל יחזק און לו לחזור ולברך אותם (פ"ח בסיומן מן): * מקבץ כל סדר הברכות חוץ וכו'. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו והאחרונים וכו',

הינו המגן אברהם בשם הזהר והג"א והפרי חדש והחי"א אדם, ומה שכתבתי אף יש אומרים וכו', הוא מדברי החי"א אדם, ובשעריי תשובה איתא דיש מקלין בזה ג"כ, ולפי הכאור היטב והרד"ק החיים יש להחמיר לכתחלה אפלו בשמע קול תרנגול; ולא רציתי לסתם כמותם משום דהפרי חדש והג"א יצדו עבדא להחמיר, כמו שכתב בפרי חדש ובספר מנע"ה ר"ב; וביותר, שמדברי הפריימגדים משמע דקדם שיאיר היום מתר לברך אפלו לא שמע קול תרנגול, דדוקא בלאחר חצות צריכין לשמיעת קול תרנגול. אף דברי החי"א אדם לכאורה סתורים מדברי המגן אברהם מפה ששים לסוף סעריי קטן יג: ומקל מקום טוב לזהר לכתחלה, ומנה נובע דברי הרד"ק החיים. אמנם כד נעין היטב נראה שהוא מפרש דברי המגן אברהם כפשוטה, דמה שכתב המגן אברהם "עין סימן מז סעיף ח" רוצה לומר דשם הקל קרי"א אפלו בלא שמע קול תרנגול, וכונת המגן אדם על מנהגו של עולם, ואם כן אפשר לומר וכונת הוה"ה ג"כ מה שאמר "כד קרא גבא" הוא כעין זה, ועל זה סים המגן אברהם "ומקל מקום טוב לזהר לכתחלה", ורוצה לומר להחמיר בודא שמע, אבל בדשמע יש להקל אפלו לכתחלה: * נשים וכו'. השעם, דהא חיבות ללמוד הדינים שלהן, ועוד דחיבת לומר פרשת הקרבנות כמו שחיבת בתפלה, אם כן קאי הברכה על זה, בית"ייסוף מגן אברהם. ולפי זה השעם וכו'לה להוציא בברכת התורה את האיש, וכן כתב הפריימגדים

משנה ברורה

לשן שנת קבע קדם אור היום דהמקברך לא הפסיד: (ל) קדם אור היום. ואפלו במשפטים אחר חצות לילה לאיזה ענין ודעתו לחזור וליישן עוד אחר-כך שנת קבע, אפלו הכי יוכל לברך כל אלו הברכות ושוב לא יצטרך לברך אותם כשיקום בבקר, (כו) לכו ברכת "אלהי נשמה" יאמר בלי חתימה ו"המעביר שנה" יאמר בלי הזכרת השם, ואתר-כך כשיקום בבקר יאמר אותן בהזכרת שם ומלכות כראוי. ועין בבאור הלכה: (לא) בינה. והאחרונים הספיימו שגם ברכה זו יכול לברך אפלו קדם שיאיר היום, אף יש אומרים שלכתחלה יש לזהר שלא לברך אותה קדם שיאיר היום, אם לא ששמע קול תרנגול, ודריעבד יצא אפלו לא שמע קול תרנגול. ודוקא שברך אותה מתחצות לילה ואילף, אבל קדם חצות אפלו בדריעבד יחזור ויברך, ואפלו (כו) אם שמע קול תרנגול. ועין בבאור הלכה: (לב) ופרשת התמיד. וכל משניות הקרבנות שאחריה, כי הם במקום הקרבנות ואין הקרבנות אלא ביוםם³²: (לג) ללמוד ולברך. ויקנח ידיו בכל מידי דמקני:

יד (לד) מברכות. השעם עין בבאור הלכה:

(א) התמיד. והיא במקום הקרבת קרבן התמיד³¹, שכן קבלו חז"ל שבזמן שאין בית"ה המקדש קים ואין יכולין להקריב קרבנות, מי שעוסק בהן ובפרשיותיהם³² מעלה עליו הפתוב כאלו הקריבם, ולכך יש אומרים גם-כן סדר המצרכה מטעם זה, והוא מה שנתפשט המנהג בימינו לומר בכל יום "אב"י הוי מסדר וכו'". ונראה לי פשוט, דמי שיודע ספר מצוה ללמוד במקרא פרוש המימרא הזו, וכן מה שאנו אומרים בכל יום עניני עשית הקטנות³³, כדי שייבין מה שהוא אומר, ובהו תחשב לו האמירה במקום ההקטנה; וכן כתבו הספרים, דמה שאמר המגן אדם "כל העוסק בפרשת עולה וכו'" הפנה שהוא מתעסק להבין עניניה, לא אמירת התבות (לכד³⁴). כתב המגן אברהם: פרשת הקרבנות יאמר בעמידה, דגמט הקרבנות שהיה בעמידה. ועין בשעריי תשובה בשם כמה אחרונים שחולקין על זה, ובפריימגדים

בהר"א, והג"א בבאורו חולק על זה השעם, עין שם; אלא השעם דמברכות הוא, דאף דפטריו מתורה מכל מקום יכולות לברך ולומר "וצננו", דלא גריעא מקל מצות עשה שהזמן גרמא גרמא יקמא לו דיכולות לברך עליהם³³, וכדלעיל בסימן יז סעיף ב, עין שם, ולפי זה אין יכולות להוציא את האיש. וקטן שהגיע לחצונו, בודאי אינו יכול להוציא את הגדול בברכת התורה, לפי מה שסבורים הרבה פוסקים דברכת התורה הוי מן התורה³⁴, וכן כתב הפריימגדים:

שער הציני

(כו) מגן אברהם בסוף סימן ו ודר"ה החיים: (כז) דר"ה החיים:

הִלְכוֹת פְּרָשׁוֹת סִימָן מִזֵּה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לב]

יְקַל מִשְׁנֵי הַקְּרָבָנוֹת שְׁאֵתְרִיקָה, כִּי הֵם בְּמִקְוֵם הַקְּרָבָנוֹת וְאֵין הַקְּרָבָנוֹת אֶלָּא בְּיוֹם³².

32) ואם אין לו פנאי, כתב לעיל (סי' א ס"ק יז) שיכול לומר את פרשת הקרבנות בלילה.

[ביה"ל ד"ה נשים]

דְּלֹא גְרִיעָא מִכָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵן גְּרָמָא דְקָנָמָא לִן דִּיכּוּלוֹת לְבָרַךְ עֲלֵיהֶן³³ וְכוּ', דְּבִרְכַת הַתּוֹרָה הֵיא מִן הַתּוֹרָה³⁴.

33) ועל טעם זה הקשו בשו"ת חקרי לב (או"ח סי' י) והאבי עזרי (על הרמב"ם פ"א מהל' ת"ת הי"ג) והגרשו"א אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו דבר הלכה אות זו) שהרי דעת השו"ע לקמן (סי' תקפט ס"ו) שאין הנשים מברכות על מצות עשה שהומן גרמא, וכתב הגרשו"א אויערבך שיתכן שכיון שברכות התורה הברכה עצמה היא מצוה דאורייתא להודות להשי"ת שנתן לנו את תורתו, והברכה היא כגוף המצוה, כמו נטילת לולב ותקיעת שופר, לפיכך יכולות לברך ברכות התורה.

הגרשו"א מבריסק (חידושויו על הרמב"ם פ"א מהל' ברכות הט"ז) כתב בשם הגר"ח טעם נוסף שמוותר לנשים לברך אף לרמב"ם שסובר שאין מברכות על מצוות עשה שהומן גרמא, משום שברכת התורה הוא דין בפני עצמו שתורה צריכה ברכה. ולכן על אף שנשים פטורות מהמצוה של תלמוד תורה, מ"מ אינן מופקעות מעצם המהות של תלמוד תורה, ולימודן בכלל תלמוד תורה ולכן יכולות לברך.

ואשה המסופקת אם בירכה ברכת התורה, כתב השערי תשובה (ס"ק א, בשם הברכי יוסף) שלא תברך מספק, וכן לטעם הגר"א כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה לב) שלא תברך, ויש לעיין האם גם לדעת הגר"ח הנ"ל הדין כך.

34) ומשמע שאם חיוב ברכות התורה מדרבנן יכול הקטן להוציא את הגדול, אמנם בשעה"צ לקמן (סי' רע"א ס"ק ב) כתב שנחלקו הפוסקים האם יכול קטן להוציא את הגדול ידי חובת קידוש, כיון שחיובו של הקטן הוא תרי דרבנן ושל הגדול הוא חד דרבנן, ויתכן שאינו יכול להוציא, וראה מה שכתבנו שם.

סִימָן מַח

אוּמְרִים פְּרִשַׁת הַתְּמִיד, וּפְסוּקֵי קֶרְבַּן שֶׁבַת אוּמְרִים אֶצֶל פְּרִשַׁת הַתְּמִיד

[משנ"ב ס"ק א]

וְהִיא בְּמִקְוֵם הַקְּרָבָת קֶרְבַּן הַתְּמִיד¹.

1) וגרר אמירת פרשת התמיד, כתב השו"ע הרב (ס"א) שנהגו כל ישראל וקבעו חובה על עצמם לקרוא את פרשת התמיד קודם התפילה, והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה א דעת נוטה עמ' כח) ביאר, שאף שבשו"ע לעיל (סי' א ס"ט) משמע שהוא רק מנהג, אך הוא קרוב לחיוב. ובספרו (ארחות יושר עמ' צה) כתב, שאמירת פרשת התמיד היא חיוב.

ולענין חיוב נשים באמירת קרבנות, כתב בביה"ל לעיל (סי' מז ס"ד ד"ה נשים) שחייבות לומר קרבנות כשם שחייבות בתפילה. וכן כתב בשו"ע הרב (סי' מז ס"ד) שבפרשת התמיד נשים שוות לאנשים.

זמן קריאת פרשת התמיד, כתב הא"א (בוטשאטש) שנכון לאומרה עד סוף זמן תפילת שחרית, לפי שעד אז היה זמן הקרבת התמיד. ולגבי מקום אמירת פרשת התמיד, כתב בביה"ל לעיל (סי' א ס"ה ד"ה ופרשת עולה) בשם הוזהר, שטוב לומר פרשת התמיד ושאר הפרשיות דוקא בבית הכנסת. והשערי תשובה (כאן ס"ק א) ביאר הטעם כיון שעבודת הקרבנות היתה בבית המקדש, ובית הכנסת הוא מקדש מעט.

ולענין אמירת פרשת התמיד קודם תפילת מנחה, כתב הרמ"א לקמן (סי' רלד ס"א) שיש שכתבו שנהגים לומר את פרשת התמיד קודם 'אשרי', ובטעם הדבר שלא נתפשט מנהג זה כמו בשחרית, כתב המקור חיים (שם בקיצור הלכות) שבנביא יחזקאל מוכח שלעתיד לבוא יתבטל התמיד של בין הערבים.

[משנ"ב שם]

מִי שְׁעוֹסֵק בְּהֵן וּבְכַפְשֵׁי תִימְתֵּן².

2) ובזמן אמירתן, כתב בביה"ל לעיל (סי' א ס"ה ד"ה ופרשת עולה) שטוב לומר קרבנות קודם התפילה, ובלבד שלא יפסיד על ידי זה קריאת שמע בזמנה או תפילה בציבור. והוסיף הקצות השולחן (סי' יד ס"א), שבאופנים אלו יאמר הקרבנות אחר התפילה. וראה עוד בביה"ל שם שהאריך בסדר אמירתן.

[משנ"ב שם]

וְכֵן מַה שְׁאֵנוּ אוּמְרִין כָּל יוֹם עֲנִינֵי עֲשֵׂית הַקְּטָרֶת³.

3) ובמעלת אמירתה, כתב הוזה"ק (פרי יקהל דף ריח, ב) שהאומרה יצאל מכל דברים רעים ומכל פגעים רעים, מהרהור רע ומדין רע וממות, ולא ינוק כל אותו היום, ובלבד שיכוון בה. ובסדר היום (סדר עבודה) כתב שהחושש עליו ועל נפשו ראוי לו להשתדל בכל עוז בענין הזה, ויכתוב את כל ענין הקטורת בקלף כשר בכתובה אשורית, ויקרא אותו בכונה גדולה פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב, ואני ערב לכך. והוסיף (בסדר פיתום הקטורת), שאמירתו תעלה במקום הקרבת הקטורת, שהקרבתה מבטלת את המות ועוצרת את המגפה ומסלקת רוח רעה ואת המקטרגים מכל העולם, ולכן מי שמקפיד לומר פרשת הקטורת פעמיים בכל יום ולכוון בה מילה במילה, גורם ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו, ואינו בא לידי עניות, ויזכה להרווחת מזונותיו.

[משנ"ב שם]

הַפְּנָה שְׁהוּא מִתְעַסֵּק לְהִבִּין עֲנִינֵיקָה, לֹא אֲמִירַת הַתְּבוֹת לְכַד⁴.

4) ובמעלת הכוונה בזה, כתב הוזה"ק (פרי וירא דף ק, א) אמר ר' כרוספדאי מי שמוכיר בפיו בבתי כנסיות ובתי מדרשות ענין הקרבנות והקרבתם ומכוון בהם, ברית כרותה היא שאלו המלאכים שמוכרים לו חובה, אינם יכולים לעשות לו אלא טובה. ולענין אמירת פרשיות הקרבנות, הוסיף בביה"ל לעיל (סי' א ס"ה ד"ה ופרשת עולה) שילמד מהגמרא או מהרמב"ם את סדר ההקרבה, כדי שיבין אחר כך מה שאומר, ובוה יחשב לו כאילו הקריב קרבן. וכן בספרו תורה אור (פתיחה) כתב החפץ חיים בשם ספר מעין גנים, שמה שאמרו חז"ל כל העוסק בתורת העולה כאילו הקריב עולה וכו', אין הכוונה כפשוטו בקריאת פרשיות הקרבנות בלבד וכמו שמבינים המון העם, אלא הכוונה שלומד את הדינים הנאמרים בעולה ובחטאת ובשאר הקרבנות, וסיים שבזה מדויק מה שאמרו כל העוסק בתורה וכו' ולא אמרו כל הקורא בפרשת עולה וכו', שודאי בא לרמוז על כוונתו.

מילואים

הַלְבוּת בְּרִכּוֹת סִימָן מו

המשך מעמוד קודם

ללמוד, שכתב 'אם אפשר לו' ישמע ברכה מאחר, ומשמע שאם אין שם אחר יכול ללמוד, וכן הורה החזו"א (דינים והנהגות פ"א אות יב) שיכול להמשיך ללמוד, וכן כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות א וסי' יח אות ח ובהליכות שלמה תפלה פ"ו דבר הלכה אות ט) ואף שרואי חייב לברך אלא שהוא אנוס מלברך, וכן הורה הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' ט, ופניני תפילה עמ' לח) וכן הורה הגר"ח מבריסק (אסופות הגר"ח ברכות סי' ד) שמותר לו ללמוד. מאידך, דעת הגרצ"פ פראנק (הובא בשו"ת מנחת שלמה שם) שהברכה מעכבת, ואסור ללמוד בלי ברכות התורה, ולימודו נחשב כעבירה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' עז אות ב). וראה מה שכתבנו לקמן סי' תצד ס"ק א.

[משנ"ב שם]

וְאֵם הָיָה לְשָׁן כַּיּוֹם שְׁנַת קָבַע עַל מִשְׁתִּי³⁰¹.

30) ראה לעיל (ס"ק כג) שביארנו מה נחשב לשינת קבע. והגר"ח קניבסקי כתב (אשי ישראל פ"ו הע' עה ובשו"ת בסוף הספר תשובה ל) שדעת החזו"א שלמעשה אין לברך לאחר שינת היום, שכל שינה ביום נחשבת עראי.

[משנ"ב ס"ק כט]

אֵין צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרְךָ³¹.

31) והישן בתחילת הלילה על דעת לקום ואחר כך לישון עוד פעם, שכתבנו לעיל (ס"ק כג) שנחלקו הפוסקים אם יברך ברכות התורה אחר השינה הראשונה, הורה הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' מז) בשם הא"א (בוטשאטש, סי"א) לענין מי שישן בתחילת הלילה בבגדיו, שלאחר השינה הראשונה יברך בריך רחמנא מלכא דעלמא דיהיב לנו אורייתא, ויכוון לצאת בה ידי חובה רק עד שינת הקבע של אותו הלילה (כדי שיוכל לברך בבוקר ברכת התורה בשם ומלכות) וילמד, ובבוקר לאחר שינת הקבע יברך ברכות התורה בשם ומלכות. וכעין זה כתב גם בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ז).

ודעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק נר שבת פ"ב הע' כד) שלא יברך בנוסח בריך רחמנא וכו', שבמקום ספק ברכות יש אחרונים הסוברים שגם בלשון לע"ז עובר משום 'לא תשא'. אלא שדעתו שם (אות ה) שבאופן זה אינו בגדר ספק ברכה, אלא כהסוברים שרואי צריך לברך ברכת התורה אחר השינה שבתחילת הלילה [ראה לעיל ס"ק כג], ויכוון שהברכה תפטור רק עד שישן שוב בלילה, ואו בבוקר יחזור ויברך. עוד כתב שם (הע' מה) בשם הגר"ש אלישיב, שלא ישתמש בעיצה זו כשחושב להיות ניעור כל הלילה, דהיינו שאין לכוון בבוקר שקודם לכן שהברכה תפטור רק עד יום המחרת בבוקר. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' תצד ס"ק א.

הַלְבוּת בְּרִכּוֹת סִימָן נא

המשך מעמוד עט

וכן בקדושת יוצר אור וקדושה דסידרא, כתב האדר"ת (סידור תפילת דוד נפש דוד עמ' מד) שיענה. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ח אות ב) כתב שלא יענה.

14) וכששומע קדיש או קדושה ממנין אחר, כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו סי"ב) שאף שהרשות בידו לענות עמהם אם ירצה, בכל זאת אם הדבר מפריעו מלכוון כראוי וגם ניכר הדבר שהוא אינו נמנה על המנין האחר, עדיף שלא יענה אלא ימשיך בתפילתו, כדי שיוכל לומר פסוקי דומרה כראוי. מאידך, לדעת החזו"א (אשי ישראל פכ"ד הע' סב, ודעת נוטה הל' תפילה תשובה שה) חייב לענות אף כששומע ממנין אחר, וראה מה שכתבנו לקמן סי' נה ס"ק ס וסי' קכה ס"ק א, וסי' רטו ס"ק ח.

[משנ"ב ס"ק י]

בְּאֶמְצַע פְּסוּקֵי דְמִקְרָא¹⁵ וְלִמְר אֶתְרִיךָ פְּסוּקֵים הַנּוֹהֲגִין¹⁶ וכו', אֵין לְקִירוֹת לְסַפְרֵי-תוֹרָה לְכַתְחֵלָה מִי שְׁעוֹמֵד בְּאֶמְצַע פְּסוּקֵי דְמִקְרָא¹⁷.

15) ולברך ברכות השחר באמצע פסוקי דומרה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ה הע' סה) שלא יברך, אלא בין 'שתבח' ל'יוצר' יברך את הברכות שאי אפשר לברכן לאחר שמונה עשרה.

16) ולענין עיקר הדין לומר פסוקים אחרי ברכת התורה, כתב לקמן (סי' קלט ס"ק ל) שמשפיק פסוק אחד להיחשב תלמוד תורה.

17) ולקרוא בתורה כשאין מי שיקרא בתורה, כתב לקמן (סי' סו ס"ק כו) שמשום כבוד התורה יפסיק ויקרא אפילו כשעומד בקריאת שמע וברכותיה.

בשם החיד"א (קשר גודל סי' ז אות לה) וכן הביא הכף החיים (שם) שאפשר לומר את הקדיש באמצע פסוקי דומרה. והוסיפו שם שבסידור בית עובד (דיני פסוקי דומרה אות יג) כתב שלא יאמר את הקדיש, שכיון שלא היה מנין לפני 'הודו' לא התחייבו הציבור לומר קדיש. ומטעם זה כתבו הבאר היטב (סי' נג ס"ק ג) והשערי תשובה (סי' נא ס"ק ג) בשם שו"ת פני יהושע (ח"א סי' ה), שחבורה שאמרו תהלים קודם התפילה ולא היה להם מנין, ובאמצע פסוקי דומרה נתאסף מנין. שלא יאמרו או קדיש, שכיון שלא היה מנין באמירת התהלים, לא התחייבו לומר קדיש, וכדעתו פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' כ).

ולענין עניית אמן על 'ויצמח פורקניה', כתבו בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ד סי' יד) והגר"ש אויערבך (אשי ישראל פט"ז הע' כג) שלא יענה. שעל אף שהרמב"ם הזכיר בנוסח הקדיש את 'ויצמח פורקניה', מ"מ לא כתב שעונים אחריו אמן, לכן לא יענה באמצע פסוקי דומרה. ויענה רק את האמן הראשון ויאמן יהא שמיה רבה' וכן אמן שאחר ד'אמירן בעלמא' שהזכר ברמב"ם שיש חיוב לאומרם, וכן אחר 'תתקבל' ואחר 'על ישראל ועל רבנן' יענה.

וכשמשפיק כדי לענות קדיש או קדושה, האם ישתוק כבר מתחילת הקדיש או הקדושה או רק כשעונה, ראה מה שכתבנו לקמן סי' סו ס"ק יט.

18) ואף פסוק 'ימלוך', כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פט"ז הע' כ) שמותר לענותו, אך לא יאמר 'נדרש' ו'בקריאת שמע', כתב במשנ"ב לקמן (סי' סו ס"ק יז) שיענה רק 'קדוש' ו'ברוך כבוד', אבל לא 'ימלוך'. והגר"ש אויערבך (תשובה מכת"י בספר ועליו לא יבול ח"א עמ' רטב, רסד) כתב שיכול לומר התוספות שבקדושת שבת, כגון 'אז בקול רעש גדול'.